

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.035 у Хмельницькому
університеті управління та права
імені Леоніда Юзькова
29000, м. Хмельницький,
вул. Героїв Майдану, 8

В І Д Г У К

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента ФІГУРСЬКОГО В.М.
на дисертацію **ОБОРОНОВОЇ ПРЕНИ ВОЛОДИМИРІВНИ** на тему
**«ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ
ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Ступінь актуальності теми дисертації. Однією із характерних ознак кримінальної процесуальної діяльності є детальна регламентація порядку (процесуальної форми) вчинення дій і прийняття рішень суб'єктами, задіяними до кримінального провадження. Процесуальна форма встановлює найбільш доцільні, оптимальні процедури здійснення повноважень органами досудового розслідування, прокурором, слідчим суддею, судом, а також забезпечує реалізацію прав усіх учасників процесу.

Проблема єдності і диференціації кримінальної процесуальної форми не є новою. Становлення наукової думки щодо зазначеної проблематики пройшло тривале становлення і знало як категоричне заперечення можливості диференціації кримінального провадження, так і підтримку ідеї його «широкої» диференціації. З моменту прийняття КПК України 2012 року актуальність досліджуваної теми лише підвищилась, адже кримінальний процесуальний закон урегулював низку особливих порядків кримінального провадження, у тому числі й тих, що мають місце в суді першої інстанції. Тому, як слушно зазначає здобувачка, у зв'язку з цим потребують розв'язання проблеми забезпечення найбільш ефективної форми кримінального судочинства, яка б, з одного боку, забезпечувала з'ясування усіх обставин кожного кримінального провадження, а з іншого, – захист прав та законних інтересів суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності (с. 16).

Варто відзначити, що хоча наука кримінального процесу накопичила значні знання щодо особливостей окремих диференційованих порядків кримінального провадження, комплексного теоретико-прикладного дослідження проблем диференціації провадження в суді першої інстанції не здійснювалось. З огляду на вказані аргументи є усі підстави погодитися із вибором теми дисертаційного дослідження «Диференціація кримінального провадження в суді першої інстанції» як безумовно актуального для теорії кримінального процесу та практики здійснення кримінального судочинства.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова проблема, дослідити і вирішити яку поставила собі за мету дисертантка, чітко визначена. Такою метою авторка визначила отримання науково обґрунтованих результатів у вигляді наукових висновків та положень щодо сутності та проявів диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції, а також розробка наукових рекомендацій, формулювання пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування у цій частині. Для досягнення поставленої мети визначено десять завдань, зокрема: 1) визначити сутність та критерії диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції; 2) на основі аналізу чинного кримінального процесуального законодавства України виявити спрощені та ускладнені провадження в суді першої інстанції; 3) проаналізувати історичні аспекти розвитку інституту особливих порядків кримінального провадження в суді першої інстанції; 4) визначити поняття та сутність спрощеного судового провадження за законодавством України та зарубіжних країн; 5) визначити особливості судового розгляду у кримінальному провадженні на підставі угод про примирення і про визнання винуватості; 6) виявити особливості судового кримінального провадження у формі приватного обвинувачення; 7) з'ясувати сутність та призначення суду присяжних, а також основні проблеми його запровадження в Україні; 8) охарактеризувати особливості судових проваджень, ускладнених особливими ознаками суб'єктів, щодо яких вони здійснюються; 9) визначити сутність,

значення та особливості спеціального судового провадження (*in absentia*); 10) узагальнити результати дослідження, запропонувати зміни та доповнення до кримінального процесуального законодавства України.

Слід відзначити, що структура роботи побудована відповідно до поставлених завдань, яким також відповідають і положення, що викладені авторкою у висновках. Констатую, що мета роботи в цілому досягнута, а поставлені завдання успішно виконані дисертанткою.

Викладення матеріалу в дисертації є послідовним, чому сприяло коректне визначення об'єкта та предмета дослідження, логічне структурування змісту дисертації. Рухаючись від загального до конкретного, авторка у розділі 1 дослідила концептуальні теоретичні основи диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції, а також історію розвитку цього інституту на теренах України. Зазначена база дала можливість дисертантці у розділах 2 і 3 розкрити особливості окремих диференційованих порядків кримінального провадження в суді першої інстанції, яким притаманні ознаки спрощення і ускладнення кримінальної процесуальної форми.

Методологічну основу дослідження становить діалектичний метод наукового пізнання соціальних явищ. Також у дисертації використовувалися загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання, зокрема: аналіз, синтез, узагальнення, функціональний, порівняльно-правовий, історико-правовий, статистичний методи, метод моделювання. Поєднання зазначених методів забезпечило повноту розроблення теми дослідження і достовірність отриманих результатів. Використана кількість актів законодавства, судової практики, наукової літератури, виданої як в Україні, так і за її межами є доволі значною (усього 256 найменувань, з яких 45 – іноземною мовою), що також забезпечило обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Результати дослідження (висновки, пропозиції та рекомендації) обґрунтовуються в роботі з урахуванням тенденцій судової практики на основі вивчення та узагальнення судових рішень, правових позицій, висловлених у постановках Верховного Суду (с. с. 75, 78, 79, 96, 103, 104, 106, 107, 110, 117-

118, 121-123, 135, 156, 160, 162, 174-175), практики Європейського суду з прав людини (с. с. 79, 100-101, 161, 162-163, 166-167), судової статистики (с. с. 97, 250) а також результатів опитування 130 респондентів (55 суддів, 23 прокурори, 26 адвокатів, 26 науково-педагогічних працівників).

Таким чином, дисертантка у своїй роботі продемонструвала високий теоретичний рівень викладу матеріалу, логіку дослідження, уміння застосовувати різноманітні методи наукового пізнання, аналізувати наукові джерела, нормативно-правові акти та судову практику, коректно полемізувати з іншими науковцями, аргументовано відстоювати власну точку зору, узагальнювати науково та практично значущі висновки, що свідчить про високий рівень фахової підготовки та глибоку обізнаність з теоретичними і практичними проблемами досліджуваної проблематики.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу у наукових публікаціях. Опонована дисертація є однією із перших у вітчизняній науці кримінального процесу робіт, в якій комплексно досліджено теоретичні і прикладні проблеми диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції, з урахуванням зарубіжного досвіду сформульовано рекомендації для удосконалення положень національного кримінального процесуального законодавства. Безумовно, різні аспекти окремих диференційованих порядків кримінального провадження і раніше були предметом дисертаційних та монографічних досліджень (наприклад, Власової Г. П. «Спрощення кримінального судочинства України: історія, теорія, практика», 2014 р.; Волоско І. Р. «Суд присяжних в Україні: особливості формування та діяльності», 2017 р.; Гідулянової Є. М. «Кримінальне провадження у справах малолітніх», 2008 р.; Кириченко В. Л. «Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру», 2020 р.; Малярчука Н. В. «Приватне обвинувачення як диференціація кримінально-процесуальної форми», 2010 р.; Перепелиці С. І. «Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення», 2014 р.; Тауса М. М. «Судове провадження на підставі угод у кримінальному процесі України», 2022 р.; Трофименка В. М.

«Теоретичні та правові основи диференціації кримінального процесу України », 2017 р. та інших), однак робота Оборонної І. В. є першою, в якій системно та комплексно досліджено проблеми диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції.

У межах здійсненого дослідження отримано результати, що мають наукову новизну. Зокрема,

- уперше:

1) запропоновано авторське визначення диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції;

2) висловлено думку, що провадження по суті в суді першої інстанції можна диференціювати на: 1) розгляд у підготовчому судовому провадженні: а) розгляд обвинувального акта з угодою про визнання винуватості або примирення; б) розгляд клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності); 2) розгляд в основному судовому провадженні (судовий розгляд) – розгляд обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, угоди про визнання винуватості або примирення, досягнутої під час судового розгляду;

3) на основі історичного огляду розвитку інституту диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції здійснено періодизацію розвитку інституту диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції;

4) у разі запровадження в Україні класичного суду присяжних з метою недопущення виникнення у присяжних несправедливої упередженості запропоновано підхід, відповідно до якого під час підготовчого судового провадження сторони мають право подати до суду, а суд зобов'язаний розглянути і вирішити клопотання про виключення з розгляду у суді присяжних доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини;

- удосконалено:

1) систему критеріїв, які обумовлюють диференціацію провадження в суді першої інстанції, яка включає низку матеріально-правових і процесуальних критеріїв;

2) підходи щодо підвищення ефективності діяльності колегії присяжних, зокрема, у разі запровадження в Україні класичного суду присяжних пропонується Міністерству юстиції України, Державній судовій адміністрації України розробити: 1) методичні рекомендації для присяжних по роботі з доказами у кримінальному провадженні; 2) пам'ятку присяжним з викладенням вимог кримінального процесуального закону та відповідей на найбільш поширені у практиці питання;

3) дефініцію спеціального судового провадження (*in absentia*);

4) класифікацію форм відмови потерпілого від обвинувачення;

5) систему обставин, що складають спеціальний предмет доказування у кримінальному провадженні про застосування примусових заходів медичного характеру;

- набули подальшого розвитку:

1) позиція про те, що диференційовані порядки кримінального провадження не завжди можуть бути зведені виключно до ускладнення або до спрощення процесуальної форми;

2) підхід, відповідно до якого в межах спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків доцільно передбачити обов'язкове проведення підготовчого судового засідання, під час якого, крім інших питань, суд повинен з'ясувати думку обвинуваченого щодо можливості розгляду справи у порядку спрощеного провадження, а також роз'яснити йому наслідки надання на це згоди;

3) думка, відповідно до якої класичний суд присяжних як форма колегіального здійснення правосуддя має достатньо можливостей та умов для встановлення істини у кримінальному провадженні, а тому в суді присяжних слід вести мову про повну та точну відповідність висновків, що містяться у вердикті колегії присяжних, дослідженим в судовому засіданні доказам; з

огляду на це, винесення присяжними так званого «нуліфікаційного» вердикту у нашій державі є неприйнятним;

4) думка про те, що наявні два відносно самостійні диференційовані порядки кримінального провадження щодо неповнолітніх: 1) кримінальне провадження щодо кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми; 2) кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру щодо неповнолітніх, які не досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Наукове дослідження, проведене Оборonomою І. В., має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Наведені дисертанткою висновки, положення та пропозиції можуть бути використані у практичній діяльності суддів, а також для удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України.

Основні результати дисертації Оборonomої І. В. відображені у 4 наукових статтях виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, з яких одна у співавторстві, а також у семи тезах доповідей на наукових конференціях.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, у достатньому обсязі відображені в анотації до дисертації, зміст якої відповідає встановленим вимогам. Текст дисертації викладено у науковому стилі, літературною державною мовою.

Оцінка відсутності / наявності порушення академічної доброчесності.

У дисертації звернення здобувача до ідей, думок інших науковців містять посилання на відповідні джерела. Порушень академічної доброчесності у тексті дисертації офіційним опонентом не виявлено.

Оформлення дисертації здійснене відповідно до вимог, передбачених наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40, і не викликає зауважень.

У загальному позитивно оцінюючи дисертацію, видається за необхідне висловити й окремі зауваження, рекомендації та вказати на дискусійні положення і висновки.

1. Дисертантка декларує, що в роботі набула подальшого розвитку позиція про те, що диференційовані порядки кримінального провадження не завжди можуть бути зведені виключно до ускладнення або до спрощення процесуальної форми; окремим диференційованим провадженням притаманні ознаки як спрощення, так і ускладнення процесуальної форми, крім того, можливі випадки поєднання в межах одного провадження декількох диференційованих порядків, у тому числі з протилежними проявами диференціації (с. 23-24). Зокрема, на підтвердження цього наводиться теза, що спеціальному судовому провадженню (*in absentia*) притаманні ознаки як спрощення, так і ускладнення процесуальної форми (с. 47). Разом з тим, не зрозуміло, чому зазначений різновид кримінального провадження аналізується у розділі 3, присвяченому особливостям ускладнених порядків кримінального провадження в суді першої інстанції.

2. Здобувачка зазначає, що чинний КПК України у главі 30 прямо вказує на два особливих порядки провадження в суді першої інстанції: спрощене провадження щодо кримінальних проступків і провадження в суді присяжних. Разом з тим, цілком слушно наголошується, що крім згаданих особливих порядків судового провадження в стадії судового розгляду істотні особливості мають й інші особливі порядки кримінального провадження, передбачені розділом VI КПК України, зокрема, кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю (с. 46-47). Однак детального аналізу зазначеного диференційованого порядку провадження в суді першої інстанції в дисертації не здійснено.

3. Проведене авторкою опитування практиків та науково-педагогічних працівників з приводу можливості винесення присяжними «нуліфікаційного» вердикту показало, що 15,4 % респондентів схвалюють таку ідею, а 45,4 % - допускають, як виняток, її реалізацію (додаток Е, с. 248). З огляду на це, потребує додаткового аргументування теза про те, що винесення присяжними так званого «нуліфікаційного» вердикту у нашій державі є неприйнятним (с. 24, 143).

Разом з тим, слід відзначити, що висловлені офіційним опонентом зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Висновки:

1. Дисертація Оборонної Ірини Володимирівни на тему «Диференціація кримінального провадження в суді першої інстанції» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку концептуальних основ диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції.

2. Зміст дисертації Оборонної І. В. відповідає заявленій спеціальності 081 Право.

3. Дисертація Оборонної І. В. виконана і оформлена відповідно до вимог, передбачених Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, та Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

4. Здобувачка Оборонна Ірина Володимирівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент
доцент кафедри кримінального
процесу і криміналістики
Львівського національного
університету імені Івана Франка,
кандидат юридичних наук, доцент

Володимир ФІГУРСЬКИЙ